

Максим П. Мартинюк*

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Управління ресурсним забезпеченням сільського господарства України в умовах економічної нестабільності є важливою складовою аграрної політики. Ця сфера вимагає підходів, спрямованих на оптимізацію використання ресурсів, інноваційний розвиток, залучення альтернативних джерел фінансування, забезпечення екологічної стійкості та підвищення ефективності використання кадрового потенціалу. Зокрема, важливою перспективою є підвищення ефективності використання земельних ресурсів, що включає впровадження точного землеробства, поліпшення систем зрошення та раціональне застосування добрив. Це дозволить не лише підвищити продуктивність, але й зменшити негативний вплив на ґрунти та водні джерела. Інтеграція інноваційних технологій, таких як сільськогосподарські дрони, автоматизація та генетичні інновації, також має важливе значення. Ці технології допомагають оптимізувати управління ресурсами, зменшити витрати, а також підвищити врожайність та стійкість до хвороб і кліматичних змін. Фінансування сільського господарства має спиратися на комплексний підхід, включаючи державні субсидії, приватні інвестиції та міжнародну допомогу. Це дасть змогу залучити необхідні ресурси для розвитку галузі навіть у складних економічних умовах, коли доступ до традиційних джерел фінансування обмежений. Крім того, актуальним є забезпечення екологічної стійкості, що передбачає впровадження екологічного землеробства, скорочення викидів та використання відновлюваних джерел енергії. Такі заходи дозволять знизити залежність від викопних ресурсів і сприятимуть адаптації сільського господарства до кліматичних змін. Зміцнення кадрового потенціалу є основою для успішної реалізації всіх цих заходів. Це включає підвищення кваліфікації та розвиток освітніх програм, що забезпечують підготовку спеціалістів з сучасними знаннями та навичками. Підтримка малих і середніх фермерів через програми навчання та консультацій також сприятиме зміцненню їхньої стійкості та зниженню залежності від зовнішніх факторів. Загалом, поєднання ефективного управління ресурсами з інноваціями та державною підтримкою створює умови для стабільного розвитку сільського господарства в Україні, підвищення його конкурентоспроможності та стійкості до економічних викликів.

Ключові слова: управління, ресурсне забезпечення, економіка сільського господарства, аграрна політика економічна нестабільність, євроінтеграція.

Табл. 2. Рис. 3. Літ. 13.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-278-296-303

Maksym Martynyuk

MANAGEMENT OF RESOURCE SUPPLY OF THE AGRICULTURE OF UKRAINE IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

Management of resource provision of agriculture of Ukraine in conditions of economic instability is an important component of agrarian policy. This area requires approaches aimed at optimizing the use of resources, innovative development, attracting alternative sources of financing, ensuring environmental sustainability and increasing the efficiency of the use of human resources. In particular, an important prospect is the improvement of the efficiency of the use of land resources, which includes the introduction of precision agriculture, improvement of irrigation systems and rational use

* National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics". Ukraine.

of fertilizers. This will not only increase productivity, but also reduce the negative impact on soils and water sources. The integration of innovative technologies such as agricultural drones, automation and genetic innovation is also important. These technologies help optimize resource management, reduce costs, and increase yields and resistance to disease and climate change. Financing of agriculture should be based on an integrated approach, including government subsidies, private investment and international aid. This will make it possible to attract the necessary resources for the development of the industry even in difficult economic conditions, when access to traditional sources of financing is limited. In addition, it is important to ensure environmental sustainability, which involves the introduction of ecological agriculture, reduction of emissions and the use of renewable energy sources. Such measures will reduce dependence on fossil resources and contribute to the adaptation of agriculture to climate change. Strengthening the personnel potential is the basis for the successful implementation of all these measures. This includes professional development and development of educational programs that provide training of specialists with modern knowledge and skills. Supporting small and medium-sized farmers through training and advisory programs will also help strengthen their resilience and reduce dependence on external factors. In general, the combination of effective resource management with innovation and state support creates conditions for the stable development of agriculture in Ukraine, increasing its competitiveness and resilience to economic challenges.

Keywords: administration, resource provision, agricultural economy, agrarian policy, economic instability, european integration.

Peer-reviewed, approved and placed: 15.08.2024.

Постановка проблеми. Дослідження ресурсного забезпечення сільського господарства України в умовах війни має високу актуальність через значний вплив конфлікту на аграрний сектор. Війна призвела до руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, втрату земельних ресурсів та обмеження доступу до матеріально-технічних ресурсів. Це, в свою чергу, знижує продуктивність та ефективність сільського господарства, яке є одним з ключових секторів економіки України. Умови війни також ускладнюють доступ до фінансових ресурсів, інновацій та технологій, необхідних для розвитку аграрного сектору, всієї аграрної політики держави. Водночас, сільське господарство залишається критично важливим для забезпечення продовольчої безпеки як України, так і світу. Вивчення та аналіз ресурсного забезпечення дозволяють оцінити поточний стан галузі, визначити нагальні потреби та розробити стратегії для підтримки і відновлення аграрного сектору в умовах економічної нестабільності і в післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження з питань ресурсного забезпечення сільського господарства України в умовах війни висвітлюють низку ключових аспектів. Зокрема, автори підкреслюють значне скорочення доступу до фінансових ресурсів, що ускладнює інвестиції в техніку, насіння та інші необхідні матеріали [11]. Внаслідок цього відбувається зниження обсягів виробництва та його ефективності.

Також фахівці аналізують вплив руйнування інфраструктури на логістику і постачання ресурсів, зокрема на транспортні мережі та елеваторні потужності [1-4; 9]. Ці проблеми ускладнюють зберігання та транспортування продукції, що призводить до втрат врожаю. Дослідження наголошують на критичній ролі міжнародної допомоги та імпортозаміщення для відновлення ресурсного потенціалу галузі.

Науковці підкреслюють важливість технологічного розвитку та запровадження інновацій, таких як точне землеробство та цифрові технології, що можуть підвищити стійкість сільського господарства до поточних викликів [8; 12]. Деякі дослідження зосереджуються на ролі сільського господарства у забезпеченні продовольчої безпеки в умовах війни та наголошують на важливості стратегії адаптації та відновлення аграрного сектору для післявоєнного розвитку України [13].

Мета дослідження полягає в управлінні ресурсним забезпеченням сільського господарства України в умовах економічної нестабільності.

Основні результати дослідження. Ресурсний потенціал з точки зору господарюючого суб'єкта, як на мікро- так і макрорівні є важливим чинником, що впливає на ефективність фінансово-господарської діяльності, сприяє підвищенню конкурентоспроможності як підприємств, так і регіону та галузі взагалі. Ресурсний потенціал – це не тільки сукупність ресурсів, що є в розпорядженні підприємства чи цілого регіону, а також спроможність працівників, управлінців, фахівців використовувати ресурси з метою виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас конкретного ресурсу, а ту його частину, яка залучена у виробництво з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу і включає в себе не тільки сформовану систему ресурсів, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [6].

Дослідження ресурсного забезпечення сільського господарства проводимо з використанням статистичних даних суб'єктів господарювання аграрного сектору за останні дванадцять років. Вихідною інформацією для дослідження, аналізу, моделювання та прогнозування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є Статистичний щорічник України за 2022 рік Державної служби статистики України [10].

Ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств будемо досліджувати в чотирьох напрямках: трудові ресурси, основні засоби, капітальні інвестиції та фінансові ресурси.

Інструментарієм для дослідження, аналізу, моделювання та прогнозування ресурсного потенціалу є економіко-математичні методи та моделі, метод порівняння, метод ранжування, візуалізація фактичних статистичних даних та результатів дослідження. При цьому використовуємо електронні таблиці Microsoft Excel, вбудовані статистичні, математичні функції та масиви [5; 7].

Динаміку основних видів ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектору за останні дванадцять років представлено табл. 1.

Коротко охарактеризуємо вибрані статистичні показники дослідження ресурсного забезпечення підприємств аграрного сектору:

- коефіцієнт плинності кадрів у сільському господарстві, характеризує плинність кадрів на підприємство і визначається як відношення чисельності звільнених працівників до середньоспискової чисельності працівників.

В даному дослідженні маємо показники чисельності зайнятих працівників у сільському господарстві за останній досліджуваний період (табл. 2 та рис. 1).

Таблиця 1. Динаміку основних видів ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання аграрного сектору, 2012-2023 рр., на основі [10]

Роки	Коефіцієнт плинності кадрів у сільському господарстві, %	Вартість основних засобів в сільському господарстві, млн. грн.	Вартість нових основних засобів в сільському господарстві, що надійшли за рік, млн. грн.	Коефіцієнт оновлення основних засобів в сільському господарстві, %	Капітальні інвестиції всього, млн. грн.
2012	28,16	99232	13346	13,45	243501
2013	28,57	148181	19828	13,38	262348
2014	26,06	197129	20310	10,30	251195
2015	25,67	210169	20821	9,91	273116
2016	24,37	278337	21006	7,55	348185
2017	33,07	341622	44841	13,13	448462
2018	31,77	407146	55791	13,70	578726
2019	29,60	469383	52205	11,12	623979
2020	32,10	540463	45402	8,40	508217
2021	24,60	595909	34600	5,81	673899
2022	27,77	564608	30400	5,38	409660
2023	25,27	569224	31084	5,46	414620
Роки	Капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн.	Капітальні інвестиції в сільське господарство в структурі загальних капітальних інвестицій, %	Загальна структура балансу, млн. грн.	Структура балансу сільського господарства, млн. грн.	Частка балансу сільського господарства в загальній структурі підприємств народно- господарського комплексу, %
2012	27261	11,20	5588664,65	230726,55	4,13
2013	29505	11,25	6475368,70	347427,05	5,37
2014	29749	11,84	7362072,75	464127,55	6,30
2015	30155	11,04	8248776,80	580828,05	7,04
2016	32155	9,24	9135480,85	697528,55	7,64
2017	64243	14,33	10022184,90	814229,05	8,12
2018	68104	11,77	10908888,95	930929,55	8,53
2019	59130	9,48	11494975,40	1030366,70	8,96
2020	50680	9,97	12682480,10	1130304,90	8,91
2021	69950	10,38	14070487,80	1344872,40	9,56
2022	51439	12,56	14654653,00	1441179,20	9,83
2023	50849	12,26	14942409,20	1458432,05	9,76

Спостерігається зменшення чисельності працівників зайнятих у сільському господарстві майже в 3 рази, тенденція негативна, але цьому сприяє ряд факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, як наслідок коливання коефіцієнта плинності кадрів в аграрному секторі та перевищення його розрахункового значення від нормативного до 10% .

- вартість основних засобів в сільському господарстві та вартість нових основних засобів в сільському господарстві, що надійшли за рік та розрахований коефіцієнт оновлення основних засобів в сільському

господарстві — основа ресурсного потенціалі діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 2. Динаміка чисельності працівників зайнятих у сільському господарстві, 2013-2023 рр., на основі [10]

Роки	Чисельність зайнятих працівників у сільському господарстві, осіб
2013	726250
2014	733384
2015	642587
2016	658721
2017	635638
2018	626072
2019	610117
2020	575954
2021	576093
2022	292031
2023	253940

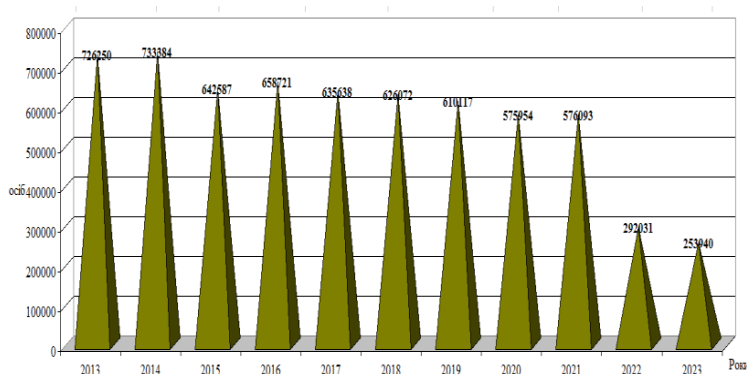

Рис. 1. Динаміка чисельності працівників зайнятих у сільському господарстві, 2012-2023 рр., на основі [10]

Динаміка вартості основних засобів в сільському господарстві за останні дванадцять років представлена графічно рис. 2.

За останній досліджуваний період вартість основних засобів в сільському господарстві та вартість нових основних засобів в сільському господарстві, що надійшли за рік зростає, але коефіцієнт оновлення основних засобів в сільському господарстві зменшується за рахунок їх вартості та амортизаційних витрат.

- загальні капітальні інвестиції народно-господарського комплексу та капітальні інвестиції в сільське господарство, також є важливою статтею ресурсного потенціалу суб'єкту господарювання, як господарські операції по придбанню основних та оборотних засобів для ефективної діяльності підприємства. Визначено частку капітальних інвестицій сільського господарства в структурі загальних капітальних інвестицій.

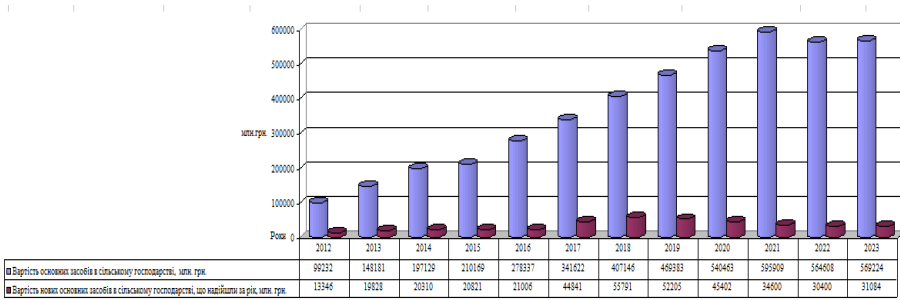

Рис. 2. Динаміка вартості основних засобів в сільському господарстві, 2012-2023 рр., на основі [10]

Графічно динаміку загальних капітальних інвестицій та капітальних інвестицій в сільське господарство за останнє дванадцятиріччя представлено рис. 3.

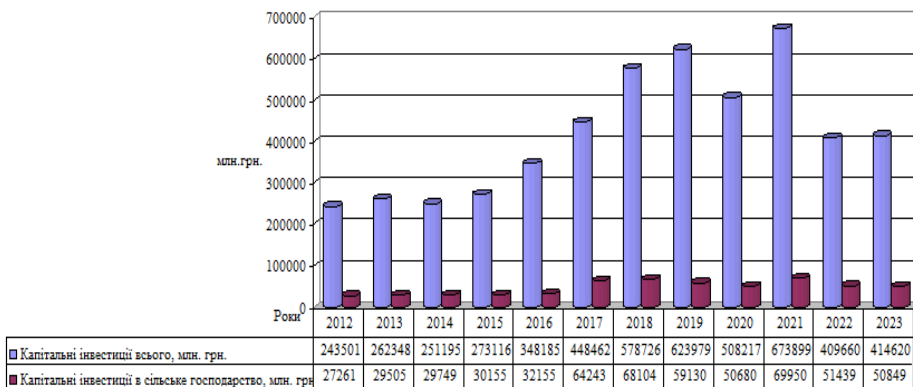

Рис. 3. Динаміка загальних капітальних інвестицій та капітальних інвестицій в сільське господарство, 2012-2023 рр., на основі [10]

- загальна структура балансу (необоротні та оборотні активи)
- структура балансу сільського господарства
- частка балансу сільського господарства в загальній структурі підприємств народно-господарського комплексу, розраховано як відношення фінансових ресурсів сільського господарства до загальної структури балансу народно-господарського комплексу, за останнє дванадцятиріччя його частка динамічно зростає.

Висновки. Управління ресурсним забезпеченням сільського господарства України в умовах економічної нестабільності є важливою складовою аграрної політики. Ця сфера вимагає підходів, спрямованих на оптимізацію використання ресурсів, інноваційний розвиток, залучення альтернативних джерел фінансування, забезпечення екологічної стійкості та підвищення ефективності використання кадрового потенціалу. Зокрема, важливою

перспективою є підвищення ефективності використання земельних ресурсів, що включає впровадження точного землеробства, поліпшення систем зрошення та раціональне застосування добрив. Це дозволить не лише підвищити продуктивність, але й зменшити негативний вплив на ґрунти та водні джерела. Інтеграція інноваційних технологій, таких як сільськогосподарські дрони, автоматизація та генетичні інновації, також має важливе значення. Ці технології допомагають оптимізувати управління ресурсами, зменшити витрати, а також підвищити врожайність та стійкість до хвороб і кліматичних змін. Фінансування сільського господарства має спиратися на комплексний підхід, включаючи державні субсидії, приватні інвестиції та міжнародну допомогу. Це дасть змогу залучити необхідні ресурси для розвитку галузі навіть у складних економічних умовах, коли доступ до традиційних джерел фінансування обмежений. Крім того, актуальним є забезпечення екологічної стійкості, що передбачає впровадження екологічного землеробства, скорочення викидів та використання відновлюваних джерел енергії. Такі заходи дозволять знизити залежність від викопних ресурсів і сприятимуть адаптації сільського господарства до кліматичних змін. Зміцнення кадрового потенціалу є основою для успішної реалізації всіх цих заходів. Це включає підвищення кваліфікації та розвиток освітніх програм, що забезпечують підготовку спеціалістів з сучасними знаннями та навичками. Підтримка малих і середніх фермерів через програми навчання та консультацій також сприятиме зміцненню їхньої стійкості та зниженню залежності від зовнішніх факторів. Загалом, поєднання ефективного управління ресурсами з інноваціями та державною підтримкою створює умови для стабільного розвитку сільського господарства в Україні, підвищення його конкурентоспроможності та стійкості до економічних викликів.

1. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>

2. Агро галузь - 2024: стан та перспективи. URL: <https://ua.news/ua/money/agro-galuz-2024-stan-ta-perspektyvy>.

3. Агробізнес сьогодні. Інфографічний довідник. 2022/23 МР. URL: <https://agribusiness-inukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2023/>

4. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>

5. Калініченко А.В. Економіко-математичні методи та моделі. Полтава: ПДАА, 2021. 24 с.

6. Кошинець В. В. Методологічний інструментарій оцінки ресурсного потенціалу регіону. Державне управління: удосконалення та розвиток 2011. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=436>

7. Наконечний С. І., Терещенко Т. О., Романюк Т. П. Економетрія. К.: КНЕУ, 2006. 528 с.

8. Пульс Угоди: моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/a/year>

9. Риковська О., Фраер О., Михайленко О. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллевих питань; за ред. М. Белкіна, А. Даниляк. Київ: ГО "Екодія", 2024. 22 с.

10. Статистичний щорічник України за 2022 рік. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024>

11. Шабатура Т.С. Компліментарність механізмів реалізації економічного потенціалу агропродовольчих підприємств: монографія. ОДАУ. Одеса ТЕС, 2019. 388 с.

12. Khodakivska O., Voronko-Nevidnycha T. Integration of Agile methods into the management system as a tool for increasing the effectiveness of strategic management in the agri-food sector. *Ekonomika APK*, 2023, 30(2), pp. 49–56.

13. Skydan O., Khodakivska O., Bugaychuk V., Grabchuk I., Brodsky Y. Post-war Development of Ukraine's Economy in the Context of Accelerated Integration into the European Union. *Studies in Systems, Decision and Control*, 2024, 545, pp. 711–723.

1. Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladovi stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia. ULR: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryny-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiikosti-problemy-ta>

2. Ahro haluz - 2024: stan ta perspektyvy. ULR: <https://ua.news.ua/money/agro-galuz-2024-stan-ta-perspektyvy>.

3. Ahrobiznes sohodni. Infografichnyi dovidnyk. 2022/23 MR. ULR: <https://agribusiness-inukraine.com/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2023/>

4. Vplyv viiny na stan ahrarnoi haluzi v Ukraini. ULR: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sektor2023.pdf>.

5. Kalinichenko A.V. *Ekonomiko-matematychni metody ta modeli*. Poltava: PDAA, 2021. 24 s.

6. Koshchynets V. V. *Metodolohichni instrumentarii otsinky resursnoho potentsialu rehionu. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok* 2011. № 10. ULR: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=436>.

7. Nakonechnyi S. I., Tereshchenko T. O., Romaniuk T. P. *Ekonometriia*. K.: KNEU, 2006. 528 s.

8. Puls Uhody: monitorynh realizatsii planu zakhodiv z vykonannia Uhody. ULR: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/a/year> (data zvernennia 11.09.2024).

9. Rykovska O. Analiz stanu silskoho hospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarnykh ta dovkillievkykh pytan / O. Rykovska, O. Fraier, O. Mykhailenko; za red. M. Bielkina, A. Danyliak. Kyiv: HO "Ekodiia", 2024. 22 s.

10. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2022 rik. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2024>

11. Shabatura T.S. *Komplimentarnist mekhanizmiv realizatsii ekonomichnoho potentsialu ahro-prodovolchykh pidpriemstv: monohrafiia*. ODAU. Odesa TES, 2019. 388 s.

12. Khodakivska, O., Voronko-Nevidnycha, T. Integration of Agile methods into the management system as a tool for increasing the effectiveness of strategic management in the agri-food sector. *Ekonomika APK*, 2023, 30(2), pp. 49–56.

13. Skydan, O., Khodakivska, O., Bugaychuk, V., Grabchuk, I., Brodsky, Y. Post-war Development of Ukraine's Economy in the Context of Accelerated Integration into the European Union. *Studies in Systems, Decision and Control*, 2024, 545, pp. 711–723.